

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 11.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.11.16>

УДК 304.35-342.5

Ю. М. Шевцова,

к. держ. упр., старший науковий співробітник, НДЦ «Інститут соціально-правових та політичних досліджень імені О. Яременка»,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3734-8102>

МЕХАНІЗМИ МОЛОДІЖНОЇ УЧАСТІ В РОЗВИТКУ ГРОМАД: ПРОБЛЕМИ ДЛЯ АНАЛІЗУ

Y. Shevtsova,

PhD in Public Administration, Senior Researcher of the Research Center «Institute of Social, Legal and Political studies named after Oleksandr Yaremenko»,

Ukrainian State University named after Mykhailo Drahomanov

MECHANISMS OF YOUTH PARTICIPATION IN COMMUNITY DEVELOPMENT: PROBLEMS FOR ANALYSIS

Це теоретична стаття представляє критичне опрацювання поглядів щодо молодіжної участі в розвитку громад, а також внески та нюанси, які впливають з емпіричного аналізу кращих практик молодіжної роботи в Україні, з наміром обґрунтування впливу механізму молодіжної участі в розвитку громад на пом'якшення міграційних настроїв молоді. Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що молодь налаштована на життя

в громаді, коли має можливість брати участь в розвитку громадських справ та впливати на проблеми, що стосуються її безпосередньо.

Головні висновки такі. Сучасні негативні чинники, зокрема війна в Україні, активно вплинули на прискорення темпів міграції, особливо серед молоді, як найбільш мобільної частки населення. Попередні дослідження розглядали молодіжну участь виключно в площині впливу на формування та реалізацію молодіжної політики на рівні територіальних громад. Нами виявлено, що існуюча модель, яка теоретично спрямована на пом'якшення відсторонення молоді від громади, на практиці призводить до ряду протилежних наслідків, які суттєво відрізняються від теоретичних принципів, що лежать в основі її побудови. Критичний аналіз експертних думок оцінює існуючі формати молодіжної участі як неефективні, бо штучність масштабів й процедур призводить до формалізації й декларативності в їх використанні, відсутності синергії з політикою громади, аспект, який ще більше поглиблює ізоляцію молоді від громади та поглиблює міграційні настрої молоді.

Ми пропонуємо розглядати молодіжну участь як частину спільного управління громадою, здатного вплинути на побудову життєвих планів молоді. Особливістю цієї моделі є те, що її учасники – молодь та громада, є рівноправними соціальними партнерами на засадах взаємної згоди приймати важливі рішення щодо всіх питань. Молоді люди стають агентами просування якісних змін у своїх громадах та отримують ясний образ можливого майбутнього, що може вплинути на зменшення масштабів молодіжної міграції.

The paper discusses a critical analysis of views on youth participation in community development, as well as contributions and nuances arising from an empirical analysis of the best practices of youth work in Ukraine, with the intention of substantiating the impact of youth participation in community development on mitigating youth migration attitudes. The research hypothesis is based on the assumption that young people are determined to live in the community when they have the opportunity to participate in the development of public affairs and influence the problems that directly affect them.

The main conclusions are as follows. Modern negative factors, in particular the war in Ukraine, actively influenced the acceleration of migration rates, especially among

young people, as the most mobile part of the population. Previous studies considered the model of youth participation exclusively at the level of youth participation in the formation and implementation of youth policy at the level of territorial communities. We discovered that the existing model, which is theoretically aimed at mitigating the exclusion of youth from the community, in practice leads to a number of opposite consequences, which are significantly different from the theoretical principles underlying its construction. A critical analysis of expert opinions evaluates the existing formats of youth participation as ineffective, because the artificiality of scales and procedures leads to formalization and declarativeness in their use, lack of synergy with community policy, an aspect that further deepens the isolation of youth from the community and deepens the migratory attitudes of youth.

We propose to consider youth participation as a part of joint community management, capable of influencing the construction of young people's life plans. The peculiarity of this model is that its participants - youth and the community - are equal social partners on the basis of mutual consent to make important decisions on all issues. Young people become agents of promoting qualitative changes in their communities and get a clear picture of a possible future, which can affect the reduction of youth migration.

Ключові слова: *громада, молодь, міграція, молодіжна політика, молодіжна участь.*

Keywords: *community, youth, migration, youth policy, youth participation.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ще у 2015 році більшість молоді в Україні проживала у тих населених пунктах, де народилася [2, с. 17]. Причому більшість із них ніколи не залишали надовго рідного поселення. Через глобальні потрясіння останніх років багато молодих людей мігрують між громадами, загалом виїжджають з країни у пошуках роботи та кращого життя [3]. Значна частка молоді готова переїхати жити і працювати в інший регіон України, більш безпечний для життя, або виїхати за кордон. Серед мотивів, що спонукають до міграції, молоді люди виокремлюють

відсутність можливостей для самореалізації та працевлаштування, брак фінансів для задоволення своїх основних потреб [3].

Ці негативні процеси змушують соціум звернути увагу на вирішальну роль молоді як стратегічного ресурсу суспільства, який опиняється під загрозою зникнення, та посилити дискусії навколо системи механізмів, що мають слугувати чинниками збереження молоді в громаді та альтернативою внутрішній та зовнішній міграції.

Стаття містить результати науково-дослідної роботи «Мотиваційні чинники і форми участі молоді у формуванні та реалізації молодіжної політики на рівні територіальних громад» (державний реєстраційний № 0122U000614).

Аналіз останніх досліджень. Вибір місця, в якому хочеться жити, є важливим рішенням для кожного. Загальновідомо, що люди налаштовані жити в громаді, якщо середовище є комфортним, ринок праці релевантний, громадські послуги якісні, освітні заклади доступні, транспорт і відпочинок продумані. Навпаки, коли наявний економічний й соціальний занепад, наростають процеси соціального песимізму, пов'язані з відсутністю майбутніх очікувань, підвищується схильність до міграції, особливо найбільш мобільної частки населення – молоді (Е. Лібанова, Сапо-Ніла, О. Іляш).

Проблематика зменшення темпів молодіжної міграції широко представлена в сучасних стратегіях післявоєнного відновлення України, зокрема урбан-візій, інвестицій в освіту, створення робочих місць тощо. Ми не торкаємося цих аспектів, оскільки символічна побудова нашої методології базується навколо міжнародного підходу [4], який визнає участь молодих людей в процесах ухвалення рішень на всіх рівнях здатною, окрім можливості виконання ролі соціального ліфту, також створити сприятливі умови для життя молоді в громаді, у тому числі з метою зменшення проблеми міграції.

Проблема полягає в тому, що молоді люди не мають чіткого уявлення, як саме можна долучитися до цього процесу, яким може бути їхній внесок [5].

Незважаючи на солідну історію вивчення і наявність численних публікацій (J. Kretzmann, M. Weston, P. Драпушко, Н. Комарова), досі немає чіткого визначення самого терміну «участь» (*participation*) ні в офіційних документах, ні в науковій літературі. Зазвичай цей термін охоплює участь фізичних осіб та їх організацій у процесі прийняття рішень та використовується в двох ключових значеннях: громадська участь (*public participation*) та громадянська участь/активність (*civic participation/engagement*) [7].

Погодимося із науковими поглядами, за якими громадська участь – це участь окремих громадян, груп і неурядових організацій у розв’язанні різними засобами колективних питань, що становлять суспільний інтерес в прив’язці до громади. Відповідно, громадянська участь (або активність) відповідає за можливість зміни влади ненасильницьким шляхом, сприяє розвиткові змоги вираження інтересів, цінностей і уподобань як базових засад суспільства та вимагає тісної співпраці між політичними (урядовими) та суспільними (неурядовими) інституціями. [7].

Аналіз наукових розробок та поширених моделей участі населення в розвитку громади [8] свідчить, що ті громади є успішними, де всі мешканці залучені до участі: стратегічного планування, ухвалення та реалізації рішень та мають доступ до розподілу ресурсів громади. Механізм громадської участі полягає у визначенні дій, заснованих на багатьох чинниках – дослідженнях, даних, ресурсах, громадських обговореннях і безпосередньому досвіді.

Отже, обидва ключові елементи нашого дослідження – молодь і участь, створюючи спільний механізм, стосуються актуальної суспільної проблеми, тож за **мету цієї статті** ставимо визначити вплив механізмів молодіжної участі в розвитку громад на пом’якшення міграційних настроїв молоді, ігноруючи супутні впливи (економічні, політичні, освітні тощо).

Виклад основного матеріалу. У більшості розвинутих країн населення бере активну участь у житті своїх громад, забезпечуючи сталість розвитку та послідовність прийнятих рішень. Теорія та практика свідчать, що політика, яка

спирається на широку громадську підтримку, має більше шансів на успішне втілення, ніж політика, яка викликає громадську опозицію чи просто невідома громаді [6]. Якщо люди спільно беруть участь в розробленні важливих рішень, вони скоріше їх дотримуватимуться у майбутньому. Навпаки, відсутність доступу громадян до управління зменшує шанси на позитивний розвиток. Тому залучення населення до участі на всіх рівнях є нормою для будь-якої демократичної системи [5].

Новітнє бачення громадської участі ґрунтується на таких базових чинниках [9; 10; 11]:

зміна фокусу: замість питання про те, як підвищувати громадську участь, розглядати оптимальні способи, як створювати можливості, щоб мешканці могли визначати і вирішувати проблеми самостійно;

залучення до участі всіх інститутів громади: релігійні організації, школи, бізнес, органи влади;

впровадження нових форм: впливати на старі системи і структури, які, можливо, пережили своє призначення, вийти за рамки швидких й «зручних» рішень, шукати підходи, структури та механізми нового типу, використовувати сучасні технології;

дослідження кращих практик (що працює і чому): проводити оцінку мотивуючих чинників, які визначають успіх, і перепон, що заважають, і того, які підходи ефективно вирішують проблеми громади;

перехід до дій: консультації мають служити засобом, щоб в кінцевому підсумку громада перейшла до колективної дії, побачила результати і відчула ефект від своїх дій;

залучення молоді: не очікувати до закінчення школи, заохочувати молодь змалку долучатися до громадських проблем.

За судженнями експертів [11, с. 136; 12], молодь не буде вмотивована брати участь в громадських справах, якщо пасивно спостерігає за зусиллями інших або вчиться приймати рішення на спеціальному занятті. Тільки за умови практичної участі у питаннях, що мають суттєве значення для її життя,

здобуваються навички, формується досвід та розвиваються компетентності.

Молодіжна участь базується на принципах інклюзивності, рівності діалогу, зворотньому зв'язку, залученні молоді до всіх циклів молодіжної політики (аналіз потреб, планування, упровадження, моніторинг та оцінка) [4].

На практиці традиційна модель участі молоді означає діяльність молодих людей в місцевих справах через надані в розпорядження молоді інструменти: тренінги, надання інформації, заохочення волонтерства, участь молоді в бюджетах розвитку та інші. Інституційна участь передбачає створення молодіжних консультативних органів, громадські обговорення, організацію форумів з метою впливу на рішення й дії, що зачіпають життя молоді [4; 6]. Відповідно, засоби оцінки та вимірювання молодіжної участі пропонуються такі [4]:

- частка проінформованої молоді про можливість участі в діях, що впливають на життя молодих людей громади;
- наявність молодіжного консультативно-дорадчого органу;
- кількість молодіжних ініціатив, які отримали фінансування від громади.

Зрозуміло, що формати молодіжної участі суттєво різняться залежно від специфічних особливостей різних країн, а також влаштування національних інститутів. За висновками експертів [6], вага традиційних форматів участі виявляється вищою у країнах із усталеними демократичними традиціями та нижчою – у країнах, де демократичні інституції розвивалися протягом останніх 30 років, і де визнається поява нових форм участі та можливостей. Визнаючи цю реальність, Рада Європи рекомендує ширше залучати молодь до прийняття державних рішень на всіх рівнях, зокрема до планування та управління умовами середовища, де вони мешкають [6].

Основою зусиль держав щодо впровадження механізмів молодіжної участі вважають національні молодіжні політики. В Україні дослідники [13] визначають молодіжну участь як включеність до молодіжних спільнот та рухів, активність у громадянських акціях, участь у соціальних практиках, які

пропонують чіткі та ясні орієнтири щось зробити власними силами.

Діюча в Україні модель реалізації молодіжної політики в умовах децентралізації (див. табл. 1) декларує відхід від «роботи з молоддю» до «молодіжної участі» в формуванні та реалізації молодіжної політики на рівні територіальних громад.

Таблиця 1. Існуюча модель організації молодіжної роботи на рівні територіальної громади

Адміністративне забезпечення	Органи виконавчої влади та місцевого самоврядування: нормативне регулювання; фінансове забезпечення; розбудова молодіжної інфраструктури. Структурні підрозділи, які реалізують політику у молодіжній сфері: розробка молодіжної політики на місцевому рівні; координація молодіжної роботи; залучення молоді.
Молодіжна інфраструктура	Заклади молодіжної сфери – молодіжні центри, центри праці, клуби за місцем проживання: умови молодіжної участі; формування лідерів; робота з уразливими групами молоді; профілактика соціально небезпечних хвороб та формування здорового способу життя. Заклади, які працюють з молоддю: організація дозвілля; неформальна освіта; розвиток особистості.
Молодіжна участь	Участь молоді в ухваленні рішень: консультативно-дорадчі органи; органи молодіжного представництва. Молодіжні громадські організації, молодіжні ініціативи: участь молоді у житті громади; соціальні проекти; волонтерство.

Джерело: [14, с. 15]

Отже, участь молоді «вбудована» в діяльність структурних підрозділів з питань молоді в місцевих органах влади, молодіжну інфраструктуру, надання фінансової підтримки молодіжним проектам та ініціативам.

Для того, аби зрозуміти контекстне наповнення терміну «участь молоді в житті громади», нами здійснено мета-аналіз практик молодіжної роботи в Україні. Для цього використано матеріали конкурсу «Кращі практики молодіжної роботи» (далі – Конкурс), що, починаючи з 2017 року, проводить Міністерство молоді та спорту України. Заявки на Конкурс можуть подавати організації та фахівці, які працюють з молоддю у державному, громадському та приватному секторі. За підсумками Конкурсу формується Каталог кращих практик. Результати конкурсів за період 2017-2023 років детально висвітлені в електронних каталогах кращих практик [15], тож виділимо ключові показники (див. табл. 2), решту аналізу за браком обсягу статті проведемо в описовому форматі, спираючись на базові джерела.

Зазначимо, що кількість заявок, після зростання інтересу до Конкурсу в перші два роки, поступово зменшувалася (у 2023 році конкурс проведено щодо практик, реалізованих за два воєнних роки). Розподіл практик за змістом може різнитися із загальною кількістю заявок, оскільки організатори практик на власний розсуд визначали одну або кілька сфер молодіжної політики, до яких відноситься їхня практика. До того ж кожного року додавались або виключались певні сфери та змінювався фокус Конкурсу.

Однак, незважаючи на певні коливання, динаміка статистичних даних демонструє сталість впродовж всіх років проведення, що дає можливість для узагальнення та виявлення тенденцій в спрямованості молодіжних практик.

Результати аналізу каталогів кращих практик свідчать, що більшість практик реалізують інституції громадянського суспільства: молодіжні організації, молодіжні ради, молодіжні ініціативні групи. Ці практики профінансовано за рахунок міжнародних та національних проектів, грантової підтримки, спонсорських внесків. На другому місці за кількістю поданих на Конкурс практик йдуть спеціалізовані молодіжні структури (молодіжні

центри/простори), що перебувають на балансі місцевого бюджету. Переважно молодіжні практики, що підпадають під цей пункт, реалізовані за рахунок фінансування молодіжних програм та молодіжних комунальних закладів.

Таблиця 2. Розподіл практик молодіжної роботи за сферами молодіжної політики

Сфера молодіжної політики	Кількість практик, од.					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022-2023
Розвиток механізмів забезпечення участі молоді в житті громади	-	11	65	30	45	40
Соціальна згуртованість молоді	18					76
Участь молоді в процесах демократизації на рівні громади	15	2	18	12	29	16
Розвиток молодіжних громадських організацій	7	7	19	16	20	16
Інклюзивний розвиток (включення вразливих груп молоді)	5	4	24	17	20	28
Волонтерство	8	7	51	15	42	33
Освіта та просвітницька діяльність	15	10	53	29	20	37
Змістовне дозвілля для молоді та молодіжне таборування	18	21	66	39	52	35
Підтримка молодіжних проєктів та ініціатив	7	77	59	28	19	52
Сталий розвиток та екологія	7	3	17	8	18	11

Джерело: складено автором на основі [15].

Решта практик реалізована установами державного та комунального сектору (відділи молоді/освіти, бібліотеки, заклади освіти/культури, позашкільні заклади), які фінансували молодіжні ініціативи за рахунок відповідних статей свого бюджету. Ініціатори незначної кількості практик зазначили, що проєкти реалізовувалися без залучення фінансових ресурсів. Мінімум заявок подають місцеві комерційні/благодійні організації/фонди, які реалізують практики за рахунок власних ресурсів.

За змістом молодіжні практики можна об'єднати в дві групи. Перша – практики щодо забезпечення участі молоді в житті громади – становить 18% від загальної кількості практик. Решта практик (82%) є власне молодіжною роботою в межах сфер молодіжної політики, які здійснюються на території певних громад. Але навіть з першої групи практик серед переможців Конкурсу за 2022-2023 роки ми змогли віднести тільки два проєкти до таких, що були частково спрямовано на вирішення проблем місцевих громад. Це проєкт «Банк ідей» (м. Львів) та проєкт «Центр довгострокового проживання та Ресурсний центр для ВПО» (м. Дніпро) [15]. Впродовж реалізації першого проєкту 25 команд реалізували у 14 громадах Львівської області молодіжні ініціативи, спрямовані на інтеграцію внутрішньо переміщених осіб. У другому проєкті силами волонтерів-студентів було облаштовано Центр довготривалого проживання для внутрішньо переміщених осіб; усі мешканці центру, які до повномасштабного вторгнення вчилися, отримали змогу продовжувати навчання; ті, хто не мав роботи, були працевлаштовані.

Більшість практик є описом разових молодіжних ініціатив, що спрямовані на задоволення потреб окремих груп молоді, та виконуються співробітниками молодіжних структур (до 80% реалізованих практик). Для реалізації деяких практик залучалися, окрім ініціаторів, представники громадських організацій, спеціалісти профільних відділів місцевих органів влади, керівництво громади або просто активні громадяни. Однак в середньому участь членів громади (дорослих та молоді) спостерігається не більше ніж у 30% молодіжних практик.

Звісно, конкурсні молодіжні ініціативи останніх двох років, спричинені новітніми суспільними потрясіннями, демонструють включеність молоді до надання допомоги фронту і людям, які постраждали в ході бойових дій, громадянських акцій, збору коштів на ЗСУ, волонтерства тощо. В країні очікувано виник справжній бум молодіжної громадянської активності (*civic activity*), бо актуальні проблеми суспільства тепер мають для молоді першорядне значення.

Однак при цьому слід пам'ятати, що стала участь молоді неможлива без системних зусиль держави. Адже попередній спалах громадянської активності молоді впродовж 2014-2016 років, який переважно відбувався поза рамками офіціозу, шляхом самоорганізації, засвідчив, що після його підвищення спостерігався значний спад. Причиною тому стала незацікавленість держави в системній підтримці неформальних рухів та молодіжних лідерів, волонтерства, загалом у розвиткові мотиваційних механізмів [16].

З іншого боку, існує ризик того, що при формалізації громадянської активності з боку держави, діяльність перетвориться на буденність і рутину, як наслідок, – зниження інтересу до неї.

У цілому, не применшуючи значущість громадянської активності молоді (*civic activity*), зазначимо, що її вплив на розвиток громади та зменшення відтоку з неї молоді не є таким системним і впливовим, як участь у буденних справах громади, а її формування має витікати з системної участі, а не навпаки.

Ключовий висновок: залишаючи молодь осторонь. Дослідивши кращі практики молодіжної роботи, ми виявили, що переважна їх частина спрямована на ініціативи в рамках реалізації окремих сфер молодіжної політики, обмежується освітніми та культурологічними акціями, фінансується за рахунок коштів, що виділяються на молодіжну роботу, або грантових коштів. Переважно молодіжні практики виконуються в рамках діяльності молодіжних центрів, ґрунтуються на потребах цільових груп молоді (внутрішньо переміщені особи, особи з інвалідністю, обдаровані тощо), а не можливостях громади.

Погоджуємося з думкою [11] про те, що надані молоді в розпорядження інструменти участі не впливають на масштаби залученості молоді до справ громади. Насамперед це пов'язано з уявленнями керівників всіх рівнів про молодь як окрему групу, а не як невід'ємну частину громадської спільноти, що призводить до ізоляції молоді від решти членів громади. До того ж, молодіжні представницькі органи виконують більше декларативну функцію, ніж управлінську. Не випадково експерти радять при розвиткові механізмів молодіжної участі «якнайшвидше вийти за межі т.з. «консультативних рад», особливо тих, до яких «входить лише одна молода особа» [11].

Українські дослідники [16; 17] солідарні з іноземними колегами в тому, що запроваджена модель молодіжної участі суттєво відрізняються від тих теоретичних принципів, що лежать в основі її побудови, бо, заснована в рамках і межах молодіжної політики, виводить на перший план кількісні індикатори та показники участі молоді (виділені кошти, заходи, заклади), які фактично стають цілями, що не зачіпає досягнення якісних змін у поведінці та настроях молоді. На практиці молодь опиняється в колі пасток постійної залежності, бо не відчуває свій зв'язок з громадою, отже шукає кращого життя поза її межами, а громада, в свою чергу, втрачає частину своїх найбільш продуктивних ресурсів.

Рішення: поєднати молодь з громадою. Усвідомлюючи ризики молодіжної ізоляції, які випливають з аналізу кращих практик молодіжної участі, та спираючись на рекомендації дослідників, зокрема думки [1] про те, що коли країна має ефективну політику для всього населення, окрема політика щодо молоді не потрібна, ми вважаємо, що вплив молодіжної участі може бути досягнуто, якщо молодь буде брати системну участь у місцевому житті, якщо вона повірить, що громада серйозно зачіпає її життєво важливі інтереси.

Як цього досягти? Шукаючи механізми посилення мотивації молодіжної участі в розвитку громад, ми, виходили з двох припущень.

Перше – ми погоджуємося, що немає окремих проблем молоді в громаді, є спільні питання розвитку громади, що мають суттєве значення для життя всіх

її мешканців [1; 9].

Друге – виходячи зі змісту поняття мотивації як системи чинників, що впливають на поведінку молодої людини (потреби, бажання, цілі, наміри) [16], ми визначаємо молодіжну участь в розвитку громад як систему мотивуючих стимулів, яка підтримує поведінкову активність молоді на сталому рівні.

Результатом має стати формування приязливого середовища для проживання молоді, яке здатне зменшити темпи молодіжної міграції. Досягнення цієї мети, на нашу думку, має включати формування трьох ключових, тісно пов'язаних, рівнів:

перший (базовий) – створення підґрунтя виникнення інтересу до участі в розвитку громади (можливість задоволення базових фізіологічних, безпекових, соціальних потреб) [16];

другий (визначає успішність всієї справи) – створення можливостей для перетворення інтересу до громадської діяльності в суспільно-корисні дії;

третій – поєднання індивідуальних запитів молодих людей зі структурами та проектами, які пов'язані з розвитком громади.

Первинним елементом виступає інтерес. Молода людина схильна цікавитися місцевими справами, якщо бачить їх дотичність до свого життя та має можливість брати участь у їх реалізації.

Динаміка залученості молоді до участі в розвитку громад знаходиться у безпосередньому зв'язку із набутим досвідом. Системні дії призводять до розвитку потрібних якостей, які позитивно впливають на успішність діяльності, а успіх «підживлює» схильність та інтереси, перетворюючи їх в усвідомлену поведінку.

В процесі набуття досвіду у молодої особистості формується структура соціально значущих мотивів і моделей поведінки. Молода людина засвоює цінності, традиції громади, які поступово перетворюються у життєві принципи та трансформуються в систему активного сприйняття себе як члена місцевого співтовариства.

Які ж дії допоможуть місцевим громадам знайти спільні інтереси з потребами, можливостями та життєвими планами молоді?

Передусім, – це тісний зв’язок між всіма членами громади, спільна – все, що підпадає під визначення міжпоколінської взаємодії та міжпоколінської солідарності в розумінні соціальної згуртованості поколінь, заснованої на наданні молодим людям можливості для всебічної та ефективної участі в програмах соціальної інтеграції в суспільство, в якому вони живуть [18].

Конкретний характер цієї згуртованості залежить від можливостей та бачення громад та реалізується шляхом створення спільних платформ для неполітичного міжпоколінського діалогу, аби допомогти подолати прірву між молоддю та суб’єктами ухвалення рішень [10].

Інструментом для створення міжпоколінської взаємодії має слугувати соціальна комунікація як ланцюг єднання. За висновками науковців [9; 19], комунікація між усіма мешканцями не тільки створює базові умови для соціального партнерства в середовищі громади, але й дозволяє оцінити ефективність молодіжної участі та молодіжних практик, створюючи додаткову мотивацію відчуттям публічного успіху.

Загальновідомо, що переважна частка молоді використовує соціальні мережі для комунікації. Тож соціальна комунікація в громаді суттєво прискорюється за допомогою інновацій технічного прогресу – засобів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та соціальних медіа [19].

Місцеві інституції мають створювати доступні канали спілкування, де всі члени громади, які підключені до партнерських мереж, незалежно від віку, схильні постійно цікавитися діяльністю всієї мережі та ділитися знаннями та досвідом, що підвищує мотивацію. Впровадження інструментів е-демократії, зокрема е-голосування, е-консультації, е-опитування також визнається мотивуючим чинником для залучення молоді до громадських справ, бо зменшує рутинні завдання [20].

Інструменти молодіжної участі також корисні в плані залученості молоді до громадських справ, бо почуття солідарності в групах однолітків є важливим

для позитивного сприйняття молодими людьми роботи на користь громади. Поступово вони мають перетворитися з ізольованих елементів молодіжної роботи на майданчики для підготовки організаторів та учасників спільних з громадою проєктів, під час реалізації яких молодь отримує досвід відповідальності та практики, бо її зусилля спрямовані на розв'язання реальних проблем, а не відбуваються в ідеальному середовищі [9].

Звісно, керівники громади мають всіляко заохочувати молодь до спільної участі замість символічної взаємодії [9; 10]. Наприклад, через укладання стратегічного документа про наміри або через представництво молодих людей у робочих органах системи місцевого самоуправління.

Вказані ланки створюють органічну модель спільного управління, де рішення ухвалюються та реалізуються всією громадою, що підсилює ефект молодіжної участі (представлено на рисунку 1).

Запропонована нами модель передбачає зміну фокусу з вирішення локальних проблем молоді в громаді на включеність молоді до загальних потреб та можливостей громади. Вважаємо, що зацікавленість у пропонованій моделі має бути у кожного учасника.

По-перше, це вигідно громаді, тому що дозволить:

включити потреби молодих людей до загальної місцевої політики, де вони (потреби) будуть більш затребуваними при визначенні та реалізації;
залучити додаткові ресурси у вигляді навчених фахівців (молодіжні працівники та громадсько-активна молодь) та молодіжної інфраструктури.

По-друге, це вигідно державі, тому що дозволить:

зменшити операційні витрати на фінансування цільових молодіжних програм та підвищити їх ефективність, перерозподіливши видатки на молодіжну роботу до місцевих бюджетів;

сповільнити процеси міграції молоді з громад, враховуючи наявність поступальних, мотиваційних, розвиваючих компонент.

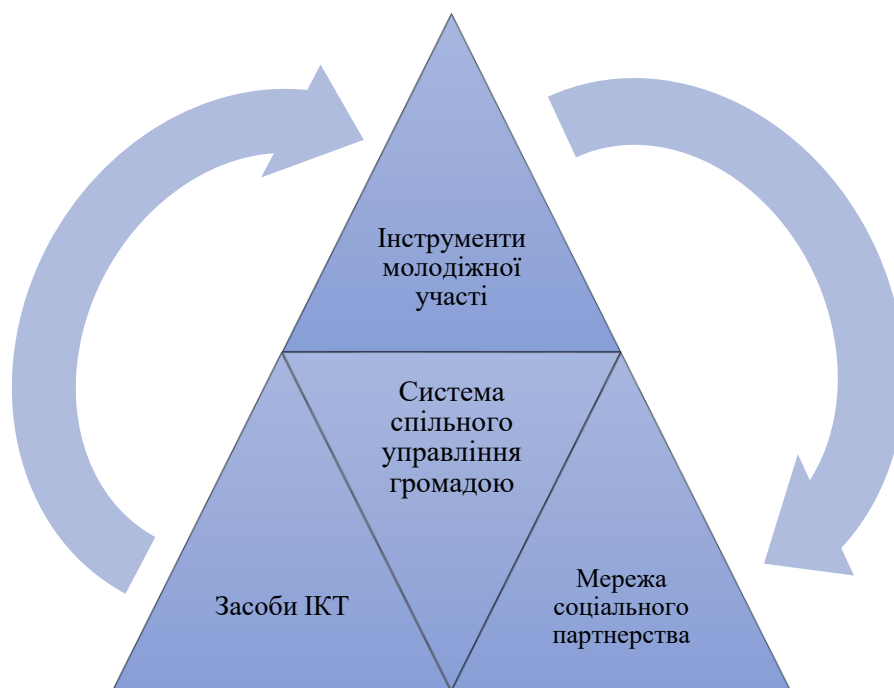

Рис. 1. Модель молодіжної участі на рівні територіальних громад

Джерело: складено автором

По-третє, це вигідно самій молоді, оскільки в дію вступає мотивація: процесом (творча задача, цікаве спілкування, самостійність, вищий ступень повноважень, можливість отримання нового досвіду, знань, зв'язків); результатом (відчуття успіху, причетності та важливості, підвищення власного статусу серед однолітків);

моральним та матеріальним стимулюванням (створення позитивного іміджу, додатковий заробіток при виконанні соціальних проєктів тощо).

Звичайно, досягнення реального ефекту від молодіжної участі в розвитку громад є складним і тривалим процесом, на заваді якому стоять численні *ризики та перешкоди*, зокрема:

відсутність сталих демократичних традицій самоорганізації населення;
не стійка активність молоді, переключення на інші пріоритети;
зміна фокусу також вимагає зміни бюджетної політики, дотримання істотних умов співпраці.

В іншому випадку, парадоксально, але ефект молодіжної участі не призведе до бажаного результату, навпаки, він може послабити місцеві

зв'язки, головним чином через відсутність синергії у діях та рішеннях, та збільшити ізоляцію молоді та її налаштованість на міграцію.

Висновки та рекомендації. У цій статті ми дослідили можливості та контент молодіжної участі в розвитку громад. Ми визнали, що формування молодіжного ресурсу суспільства опинилося під загрозою внаслідок загрожуючих темпів молодіжної міграції. Нами з'ясовано, що сьогодні молодіжна участь розуміється як можливість впливу на рішення і дії, що стосуються локальних проблем молоді в громадах і вимірюється кількісними показниками. Універсальна потреба доступу молодих громадян до участі в розвитку громади обмежена інструментами участі молоді в формуванні та реалізації молодіжної політики на рівні територіальних громад, – аспект, який ще більше поглиблює ізоляцію молоді від громади.

Натомість ми пропонуємо розширити рамки молодіжної участі, зважаючи на спільні інтереси та можливості громади, зведені в модель молодіжної участі на рівні територіальних громад, яка дозволить:

а) розглядати молодь не як ізольовану соціальну групу, що потребує державного патронату, а як носія позитивних ресурсів громади;

б) напряму залучати молодь до системи спільного управління;

в) впроваджувати інструменти молодіжної участі не як ізольовану ланку молодіжної політики, а як інституційний механізм державного впливу на молодь впродовж процесу дорослішання, що здатний допомогти вбудувати молодь у загальне життя місцевих громад аби молодь, отримуючи досвід взаємодії та практики, ставала повноцінним учасником розвитку своїх громад.

А що далі? Підвищувати мотивацію молоді будувати свої майбутнє в громаді, спільними зусиллями розвивати комфортні громади, повернути мир і злагоду в Україну.

Література

1. Cano-Hila, A. B. (2017). Youth and neighborhood effect in Southern European cities: some pending issues to analyze. *Revista Latinoamericana de*

Ciencias Sociales, Niñez y Juventud, 15(1), pp. 131-145. DOI: <https://doi.org/10.11600/1692715x.1510731052016>.

2. Libanova, Ella; Cymbal, Aleksandr; Iarosh, Oleg; Lisogor, Larysa. Перехід на ринок праці молоді України: результати міжнародного дослідження «School-to-work transition surveys» в Україні у 2013 та 2015 роках / Елла Лібанова, Олександр Цимбал, Олег Ярош та Лариса Лісогор ; Міжнародне бюро праці. Женева. МОП, 2016. (Work4Youth publication series ; No. 41, ISSN: 2309-6780 ; 2309-6799 (web pdf)) URL: https://www.researchgate.net/publication/339352220_Perehid_na_rinok_praci_molodi_Ukraini_rezultati_miznarodnogo_doslidzenna_School-to-work_transition_surveys_v_Ukraini_u_2013_ta_2015_rokah.

3. *Ляш, О., & Бараняк, І.* (2023). Міграційні аспірації молоді України в умовах війни. Економіка та суспільство, (56). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-50>.

4. Модель участі молоді (2019). URL: https://www.unicef.org/ukraine/en/media/596/file/Youth_part_mdel_UKR.pdf.

5. The Regional Program on Local Democracy in the Western Balkans 2 (2022). URL: <https://www.undp.org/montenegro/press-releases/low-level-youth-participation-public-life-challenge-whole-society>.

6. Участь громадськості в процесі прийняття рішень. Огляд стандартів та практик у країнах – членах Ради Європи. 2016. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/rubrik_rekomehdation/civik_Europe_2016.pdf.

7. *Костенюк І. В.* Громадянська активність на місцях як один з індикаторів інтенсивності муніципальних процесів: український вимір. Державне управління: удосконалення та розвиток № 10, 2012. <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=534>.

8. *Шевцова Юлія.* Молодь для громади чи громада для молоді. Молодь та молодіжна політика в Україні в умовах воєнного стану: збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., (21 черв. 2024 р.)/ Київ: УДУ імені

Михайла Драгоманова, 2024. 127 с. PDF-формат. С. 122-127. URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/46252>.

9. A Path Toward Finding and Mobilizing a Community's Assets, by John P. Kretzmann and John L. McKnight. 1993. URL: <https://resources.depaul.edu/abcd-institute/publications/Documents/GreenBookIntro%202018.pdf>.

10. *Weston M.* (2022). Young people and the social contract. United Nations Children's Fund. UNICEF Global Insight Issue brief. June URL: <https://www.unicef.org/innocenti/media/886/file/UNICEF-Global-Insight-Issue%20brief-Youth-and-the-social-contract.pdf>

11. *Green M.* When People Care Enough To Act. 2006. Toronto, Ontario, Canada. 189 p. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj_c_JWlhbaGAXeIhAIHR0ABO8QFnoECA8QAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.civicnetwork.io%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2F2018-08%2FCare%2520enough%2520to%2520act%252004-08-06.pdf&usg=AOvVaw1mFK0Ar0xdMosQgcgKlGnH&opi=89978449

12. *Barrett, M., & Pachi, D.* (2019). Youth Civic and Political Engagement (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429025570>.

13. *Левченко Н., Калюженко А.* Молодіжні громадські організації як чинник формування соціальної активності молоді: правові засади. Соціальна робота та соціальна освіта. Вип. 3, 2019. URL: <http://srso.udpu.edu.ua/article/view/190418>.

14. Молодіжна політика в умовах децентралізації. Методичні рекомендації для спеціалістів, які реалізують державну політику в молодіжній сфері /за ред. І.В. Пешої. 2-е вид. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 40 с. URL: <https://decentralization.ua/uploads/library/file/542/1.pdf>.

15. Каталоги кращих практик молодіжної роботи в Україні (2024). <https://youth-worker.org.ua/library-category/katalogy-krashhyh-praktyk/>.

16. *Комарова Н.* Розвиток громадянської активності української молоді та формування лідерських якостей (Анотаційні матеріали НДР). НДЦ «Інститут сімейної та молодіжної політики імені Олександра Яременка». 2022. URL: <https://dismp.gov.ua/rozvitok-gromadyanskoi-aktivnosti-ukrainskoi-molodita-formuvannya-liderskih-yakostej/>.
17. *Софій О.* Аналіз регіональної молодіжної політики. 2020. URL: <https://inmol.org/doslidzhennia-analiz-rehionalnoi-molodizhnoi-polityky/>.
18. Policies and programmes involving youth Report of the Secretary-General. Resolution (A/78/189) adopted by the General Assembly on 17 July 2023. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n23/209/87/pdf/n2320987.pdf>.
19. *Irena Leliūgienė, Angelė Kaušylienė* (2015). Social Communication in a Community: The Bridge among Generations / Vol. 3: SOCIETY. INTEGRATION. EDUCATION. Proceedings of the International Scientific Conference May 22nd-23rd, 2015, Volume III /Social Pedagog. <https://doi.org/10.17770/sie2015vol3.502>.
20. Панкратова О. Цифровізація як сучасний тренд розвитку менеджменту. Економіка та суспільство. 2021. № 33. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/927/889>. DOI:10.11600/1692715x.1510731052016

References

1. Cano-Hila, A. B. (2017), “Youth and neighborhood effect in Southern European cities: some pending issues to analyze”, *Revista Latinoamericana de Ciencias Sociales, Niñez y Juventud*, vol. 15(1), pp. 131-145. DOI: <https://doi.org/10.11600/1692715x.1510731052016>.
2. Libanova, E. Cymbal, A. Yarosh, O. and Lisogor, L. (2016), “Transition to the labor market of the youth of Ukraine: the results of the international study "School-to-work transition surveys" in Ukraine in 2013 and 2015”, International Labor Office, Geneva, *Work4Youth publication series*, vol. 41, available at:

https://www.researchgate.net/publication/339352220_Perehid_na_rinok_praci_molodi_Ukraini_rezultati_miznarodnogo_doslidzenna_School-to-work_transition_surveys_v_Ukraini_u_2013_ta_2015_rokah (Accessed 20 Oct 2024).

3. Ilyash, O., & Baranyak, I. (2023), “ Migration aspirations of young ukrainians in the conditions of war ”, *Economy and society*, vol. (56). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-50>.

4. UNICEF (2019), “Youth participation model”, available at: https://www.unicef.org/ukraine/en/media/596/file/Youth_part_mdel_UKR.pdf (Accessed 20 Oct 2024).

5. UNDP (2022), “ The Regional Program on Local Democracy in the Western Balkans 2”, available at: <https://www.undp.org/montenegro/press-releases/low-level-youth-participation-public-life-challenge-whole-society> (Accessed 20 Oct 2024).

6. Council of Europe (2016), “Public participation in the decision-making process. Review of standards and practices in the member countries of the Council of Europe”, available at: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/rubrik_rekomehdation/civik_Europe_2016.pdf (Accessed 20 Oct 2024).

7. Kostenok I. V. (2012), “Local civic activity as one of the indicators of the intensity of municipal processes: the Ukrainian dimension”, *Public administration: improvement and development*, vol. 10, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=534> (Accessed 20 Oct 2024).

8. Shevtsova, Y. (2024), “Youth for community or community for youth”, *Youth and youth policy in Ukraine under martial law: a collection of materials International. science and practice conference*, Mykhailo Drahomanov State University, Kyiv, Ukraine, pp. 122-127, available at: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/46252> (Accessed 20 Oct 2024).

9. Kretzmann, J. P. and McKnight, J. L. (1993), “A Path Toward Finding and Mobilizing a Community's Assets”, available at: <https://resources.depaul.edu/abcd->

institute/publications/Documents/GreenBookIntro%202018.pdf (Accessed 20 Oct 2024).

10. Weston, M. (2022), “Young people and the social contract. United Nations Children's Fund”, UNICEF Global Insight Issue brief, available at: <https://www.unicef.org/innocenti/media/886/file/UNICEF-Global-Insight-Issue%20brief-Youth-and-the-social-contract.pdf> (Accessed 20 Oct 2024).

11. Green, M. (2006), *When People Care Enough To Act*, Toronto, Ontario, Canada, available at: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjc_JWlhbaGAXeIhAIHR0ABO8QFnoECA8QAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.civicnetwork.io%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2F2018-08%2FCare%2520enough%2520to%2520act%252004-08-06.pdf&usg=AOvVaw1mFK0Ar0xdMosQgcgKlGnH&opi=89978449 (Accessed 20 Oct 2024).

12. Barrett, M., & Pachi, D. (2019), *Youth Civic and Political Engagement*, 1st ed., Routledge, London, UK. <https://doi.org/10.4324/9780429025570>.

13. Levchenko, N. and Kalyuzhenko, A. (2019), “Youth public organizations as a factor in the formation of social activity of youth: legal principles”, *Social work and social education*, Vol. 3, available at: <http://srso.udpu.edu.ua/article/view/190418> (Accessed 20 Oct 2024).

14. Piesha, I.V. (2019), “Youth policy in conditions of decentralization”, *Methodological recommendations for specialists who implement state policy in the youth sphere / edited by I.V. On foot 2nd edition Kyiv: DU "State Institute of Family and Youth Policy". 40 p, available at: <https://decentralization.ua/uploads/library/file/542/1.pdf> (Accessed 20 Oct 2024).*

15. Youth Worker (2024), “Catalogs of best practices of youth work in Ukraine”, available at: <https://youth-worker.org.ua/library-category/katalogy-krashhyh-praktyk/> (Accessed 20 Oct 2024).

16. Komarova, N. (2022), “Development of civic activity of Ukrainian youth and formation of leadership qualities (Annotated materials of research work)”,

The official website of the State Institute of Family and Youth Policy, available at: https://dismp.gov.ua/wp-content/uploads/Simejna_molodizhna_politika_-2-88-102.pdf (Accessed 20 Oct 2024).

17. Sofiy, O. (2020), “Analysis of regional youth policy”, available at: <https://inmol.org/doslidzhennia-analiz-rehionalnoi-molodizhnoi-polityky/> (Accessed 20 Oct 2024).

18. UN (2023), “Policies and programmes involving youth Report of the Secretary-General. Resolution (A/78/189) adopted by the General Assembly”, available at: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n23/209/87/pdf/n2320987.pdf>.

19. Leliūgienė, I. and Kaušylienė, A. (2015), “Social Communication in a Community: The Bridge among Generations”, Vol. 3: Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference May 22nd-23rd. <https://doi.org/10.17770/sie2015vol3.502>.

20. Pankratova, O. (2021), “Digitization as a modern trend in management development”, Economy and society, vol. 33, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/927/889> (Accessed 20 Oct 2024).

Стаття надійшла до редакції 05.11.2024 р.